

УДК 336.1

Тетяна Брікман

Tatiana Brikman

**КРЕДИТНО–ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ В РОЗВИТКУ ПРОЕКТІВ
ДЕРЖАВНО–ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА****CREDIT-INVESTMENT MECHANISM IN DEVELOPMENT OF PROJECTS OF
STATE-PRIVATE PARTNERSHIP**

На основі вивченого зарубіжного досвіду запропоновано перспективні напрями співпраці держави і приватного сектора в кредитно–інвестиційній сфері. Уточнено поняття і виділено базові елементи кредитно–інвестиційного механізму державно–приватного партнерства та запропоновано систему моніторингу його реалізації в Банку розвитку. Надано характеристику концесії як основної форми фінансування проектів державно–приватного партнерства. Наведено послідовність взаємодії державних інститутів і суб'єктів підприємництва в частині виконання національних проектів. Розкрито порядок проведення аналізу ефективності державно–приватного партнерства.

Ключові слова: державно–приватне партнерство, кредитно–інвестиційний механізм, проект, ризик, Банк розвитку, моніторинг, концесія, ефективність.

On the basis of the studied foreign experience perspective directions of collaboration of the state and private sector are offered in a credit-investment sphere. A concept is specified and the base elements of credit-investment mechanism of state-private partnership are distinguished and the system of monitoring of his realization is offered in Bank of development. Description of concession is given as a basic form of financing of projects of state-private partnership. A sequence over of co-operation of state institutes and business entities is brought in part of implementation of national projects. The order of realization of analysis of efficiency of state-private partnership is exposed.

Keywords: state-private partnership, credit-investment mechanism, project, risk, Bank of development, monitoring, concession, efficiency.

Постановка проблеми. Необхідність пошуку нових форм взаємодії державних інститутів і приватного сектора в сучасних ринкових умовах в Україні зумовлена дефіцитом фінансування важливих для економічного розвитку країни проектів, зокрема капіталомістких і соціально значущих інвестиційних програм. Поява додаткових стимулів для розвитку нових форм державно–приватного партнерства (ДПП) викликана недосконалістю кредитно–інвестиційного механізму, дефіцитом банківських ресурсів для фінансування інфраструктурних проектів, нестачею в ініціаторів проектів власних коштів. Розвиток кредитно–інвестиційного механізму ДПП в Україні стримується прогалинами чинного законодавства в кредитній і концесійній сферах, відсутністю Банків розвитку та високими інвестиційними ризиками. Проекти ДПП носять фрагментарний характер через відсутність схем взаємодії учасників партнерства і кредитних інститутів та недосконалість методів кредитно–інвестиційного фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжний досвід реалізації ДПП–проектів із позиції використання державних і приватних ресурсів висвітлено в роботах таких вчених як: М. Булт–Спірінг, А. Грем, А. Гремши, Г. Девульф, У. Лабаді, Дж. Нортон, А. Ренда, А. Требенд, Т. Уілсон, В. Хайнц, Л. Шрефлер, Дж. Еллерд. Підходи до організації взаємин державних і підприємницьких структур і технологію проектного фінансування ДПП розглянуто в працях зарубіжних фахівців, таких, як Дж. Кейнс, Е. Аткинсон, Д. Стігліц, Дж.Д. Карлсон, М. Льюїс, Дж. Пламмер, М. Райх, К. Флетчер, Дж. Сакс. Практика формування кредитно–інвестиційних форм фінансування державно–приватного партнерства стала предметом дослідження таких вітчизняних авторів як: Т. Г. Васильців, З. С. Варналій, О. І. Вікарчук, О. М. Вінник, В. М. Геєць, О. М. Головінов, Л. Л. Гриценко, Я. А. Жаліло, С. О. Кропельницька, Д. Ляпін, І. І. Мазур, А. Павлюк, М. О. Циганкова [1–3; 7; 8]. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень і публікацій, присвячених цій тематиці на теоретичному і науково–прикладному рівні не вироблено єдиного розуміння: підходів до

оцінки ДПП–проектів, що враховують державні та приватні ризики; методів вибору форми державно–приватного партнерства; принципів взаємодії державних, приватних структур і кредитно–інвестиційних інститутів; стратегії розвитку державно–приватного партнерства.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття перспективних напрямів розвитку та базових елементів кредитно–інвестиційного механізму державно–приватного партнерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У західній практиці вже не одне десятиліття активно розвивається державно–приватне партнерство (від англ. private financing initiative, PFI – приватна фінансова ініціатива). Цей термін характеризує механізм співпраці державного і приватного секторів для фінансування, планування, виконання і експлуатації об'єктів, виробництв і надання послуг державного сектора [4, с. 1]. Вперше модель співпраці приватного бізнесу і держави була введена у Франції на основі концесійної форми і згодом набула широкого поширення в світі. Економічна сутність ДПП полягає в залученні приватних інвестицій для будівництва державних об'єктів. Приватний бізнес здійснює будівництво державного об'єкта за рахунок власних коштів. Компенсація витрат приватного інвестора здійснюється згодом за рахунок доходів від експлуатації або платежів із бюджету.

Практика використання ДПП носить диференційований характер. Так, у розвинених країнах така форма співпраці держави і приватного бізнесу переважно використовується в інфраструктурних проектах розвитку освіти і охорони здоров'я. В країнах, що розвиваються, такі проекти переважно пов'язані із будівництвом дорожньої інфраструктури і розвитком суміжних із цим напрямів. Такий розподіл відображає зацікавленість різних країн у розвитку окремих галузей, оскільки ДПП дозволяє залучити інвестиції приватного сектора, понизити витрати державного сектора, розподілити ризики між партнерами. В Україні в умовах зношеної транспортної і соціальної інфраструктури така форма взаємодії державних і приватних фінансів є об'єктивно необхідною.

Згідно із Законом України «Про державно–приватне партнерство» співробітництво між державними та приватними партнерами здійснюється на основі таких принципів [5]:

- рівність перед законом державних і приватних партнерів;
- заборона дискримінації прав державних або приватних партнерів;
- узгодження інтересів державних і приватних партнерів із метою отримання взаємної вигоди;
- незмінність упродовж всього терміну дії договору;
- визнання державними і приватними партнерами прав і обов'язків, передбачених законодавством України і визначених умовами договору;
- справедливий розподіл між державним і приватним партнерами ризиків;
- визначення приватного партнера на конкурсній основі.

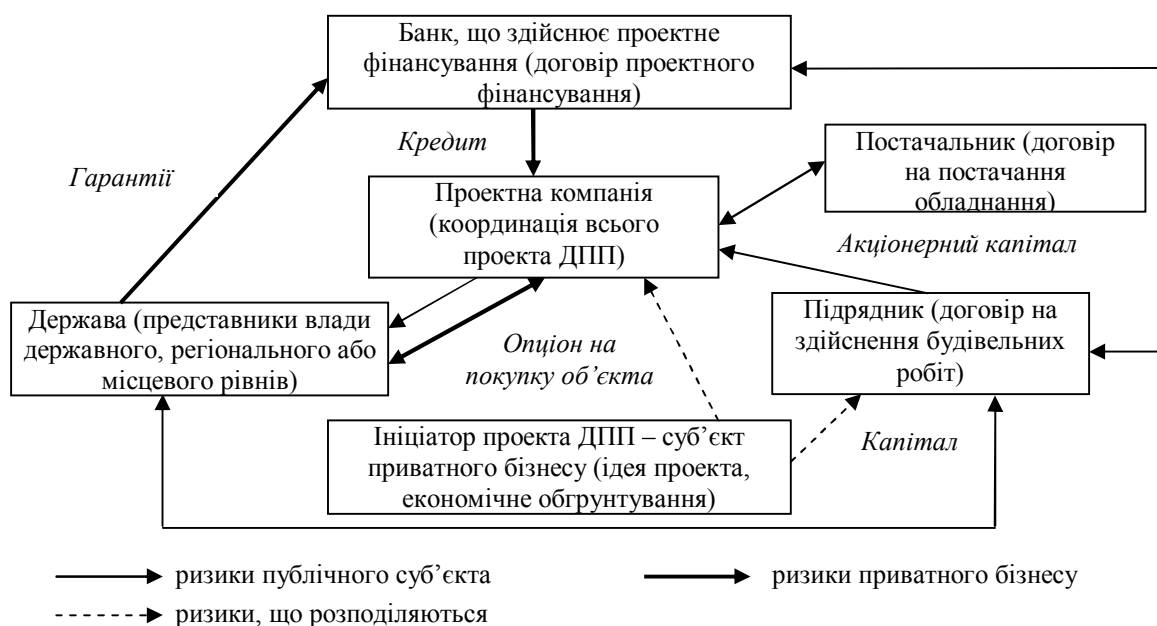

Рис. 1. Кредитно–інвестиційний механізм державно–приватного партнерства

Суттєве значення для практики державно–приватного партнерства має його кредитно–інвестиційний механізм. Кредитно–інвестиційний механізм ДПП – це організаційна сукупність структурних елементів, за допомогою яких здійснюється взаємодія представників держави і приватного бізнесу в сфері управління інвестиційними проектами і їх фінансування. Форма кредитно–інвестиційного механізму ДПП–проекта повинна враховувати структурно–логічний зв'язок між оцінкою ризику і джерелом його виникнення із метою рівного розподілу негативних наслідків на всіх учасників партнерства і прийняття інвестиційного рішення щодо реалізації проекту (рис. 1). Ризики ДПП можна розмежувати на три групи:

- 1) ризики публічного суб'єкта;
- 2) ризики, що розподіляються;
- 3) ризики приватного бізнесу.

У зарубіжній практиці провідних інвестиційних інститутів світу співінвестором в організації ДПП виступають Банки розвитку. Контроль реалізації проекту ДПП і цільового використання коштів Банком розвитку здійснюється в межах моніторингу за економічними, екологічними і соціальними індикаторами та показниками ризиків і розвитку (рис. 2). Зворотний зв'язок із ініціатором проекту ДПП забезпечується за допомогою аналізу виконання стратегічних завдань Банку розвитку та відхилень показників ефективності реалізації проекту від запланованих.

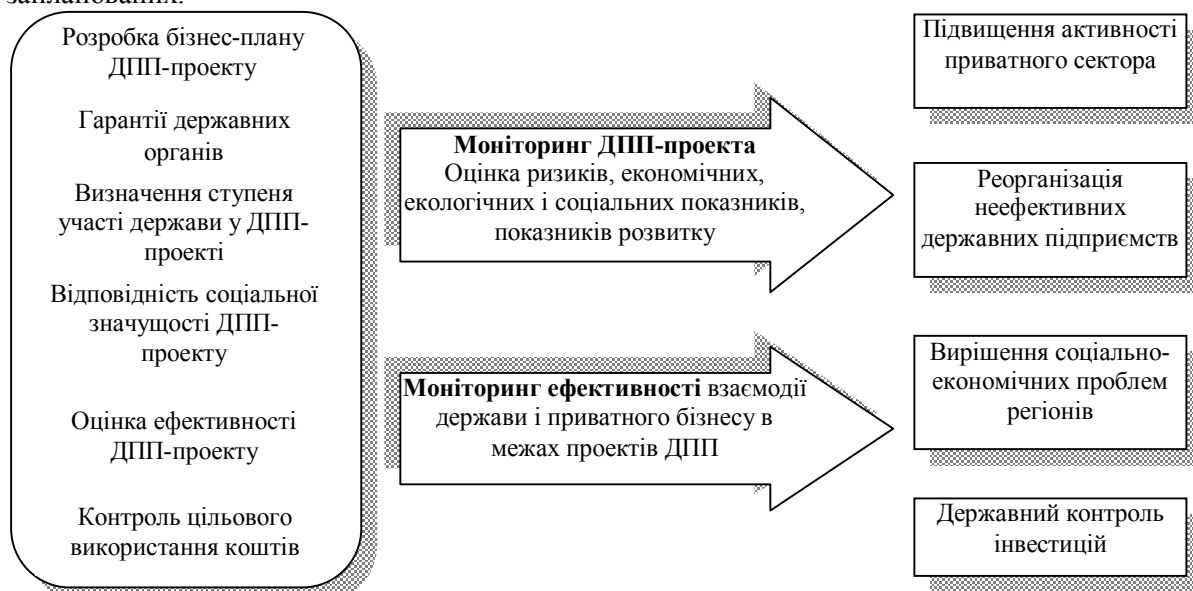

Рис. 2. Місце моніторингу в механізмі реалізації проектів державно–приватного партнерства

Найбільш розповсюдженою формою фінансування проектів ДПП є концесійна угода (BOOT, build–own–operate–transfer). Вона передбачає будівництво об'єкта приватним партнером, володіння і управління ним і подальшу передачу на баланс відповідного державного органу. Держава залишається повноправним власником майна, яке є предметом концесійної угоди. Приватний партнер вповноважений виконувати протягом встановленого терміну певні функції і наділяється відповідними правами щодо функціонування об'єкта концесії (рис. 3). Ризики фінансування розподіляються порівну між приватним бізнесом і державою.

Реалізація концесійного проекту дає можливість отримати позитивні ефекти на макро– і мікрорівні. Він сприяє реалізації національно значущого завдання (рис. 4). Кожен партнер зацікавлений у спільній діяльності. Державні інститути є виробниками нового продукту і контролюють його впровадження в практику. Суб'єкти підприємництва беруть участь у фінансуванні створення нового продукту і управляють просуванням його на ринок. Національний інвестиційний фонд здійснює інвестування державних інститутів інноваційної сфери для підвищення їх економічної привабливості із позицій суб'єктів підприємництва реального сектора економіки. Функція Національного інвестиційного фонду полягає в координації дій відповідальних учасників виконавців проекту. Послідовність реалізації національного проекту за допомогою державно–приватного партнерства передбачає такі етапи:

конкурс на участь у ДПП, вибір моделі реалізації ДПП, визначення основних і спеціальних характеристик ДПП, розробка механізму управління і контролю, укладення договору ДПП. Завдання, яке має бути реалізоване в межах ДПП, повинне відповідати національним інтересам держави і бути економічно привабливим для суб'єкта підприємництва.

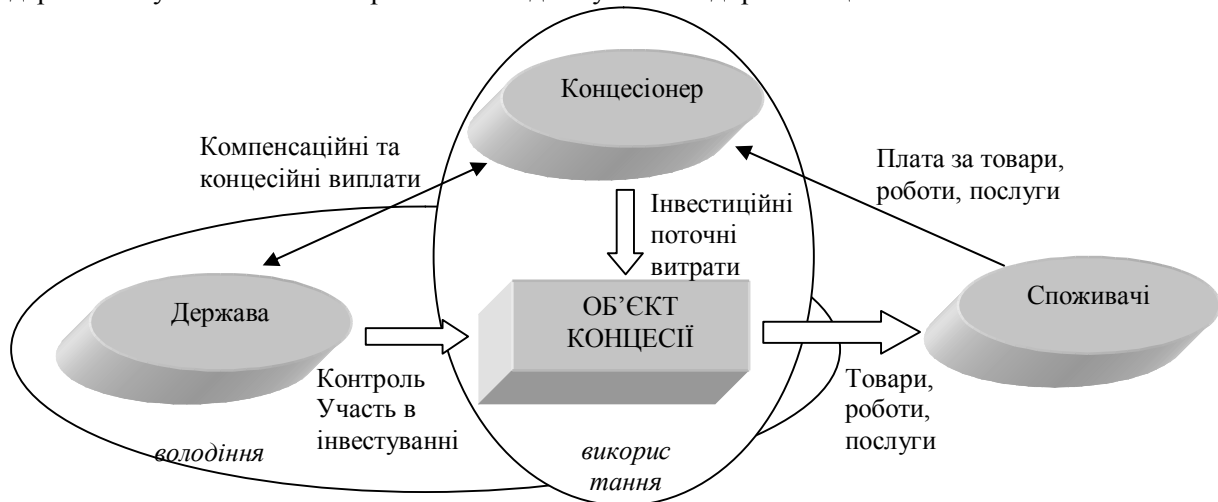

Рис. 3. Схема концесійного механізму [6]

Аналіз ефективності здійснення ДПП проводиться за етапами, визначеними Порядком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2011 року № 384 за показниками: ринкового середовища, системи управління, соціально-економічних результатів, екологічних наслідків, альтернативних варіантів досягнення мети, фінансових результатів, ризиків, форми здійснення ДПП.

Інструментом прийняття рішення про доцільність виконання ДПП є фінансовий аналіз. Оцінка фінансової доцільності ДПП здійснюється з погляду кожної із зацікавлених сторін за такими показниками: індекс прибутковості, чиста приведена вартість здійснення ДПП, внутрішня норма рентабельності, дисконтований період окупності. Також передбачається проведення перевірки умов фінансування та прогнозованої вартості всіх наслідків здійснення ДПП з погляду потоків “до” та “з” державного / місцевого бюджету за роками. Основні фінансові показники розраховуються в розрізі двох альтернативних варіантів досягнення мети ДПП: із залученням та без залучення приватного партнера.

Висновки. Основним інструментом фінансування проектів ДПП є кредитно-інвестиційний механізм. Банки розвитку реалізують механізм довгострокового інвестування та мобілізації ресурсів для забезпечення інвестиційної діяльності в різних сферах економіки. Основною формою участі Банку розвитку в ДПП є надання кредитів приватним компаніям в межах концесії із обов'язковою гарантією третьої сторони (гарантії держави або інших великих банків). Запропонована система моніторингу реалізації проектів ДПП Банком розвитку дозволить: забезпечити раціональне використання державних коштів на інфраструктурні проекти; визначити галузі, що потребують підтримки держави, і потребу у кредитних ресурсах на їх розвиток; виявити першочергові соціально-економічні проблеми регіонального значення із урахуванням стратегічних інтересів держави і приватного бізнесу.

Найбільш привабливими для інвесторів рисами концесії є самоокупність об'єкта концесії, наявність державної підтримки, створення сприятливих умов для бізнесу, можливість експлуатації об'єкта після завершення будівництва або реконструкції, створення самостійних інститутів розвитку проекту.

Подальшим напрямом дослідження є розкриття механізму формування стратегії розвитку ДПП і оцінки ефективності її реалізації.

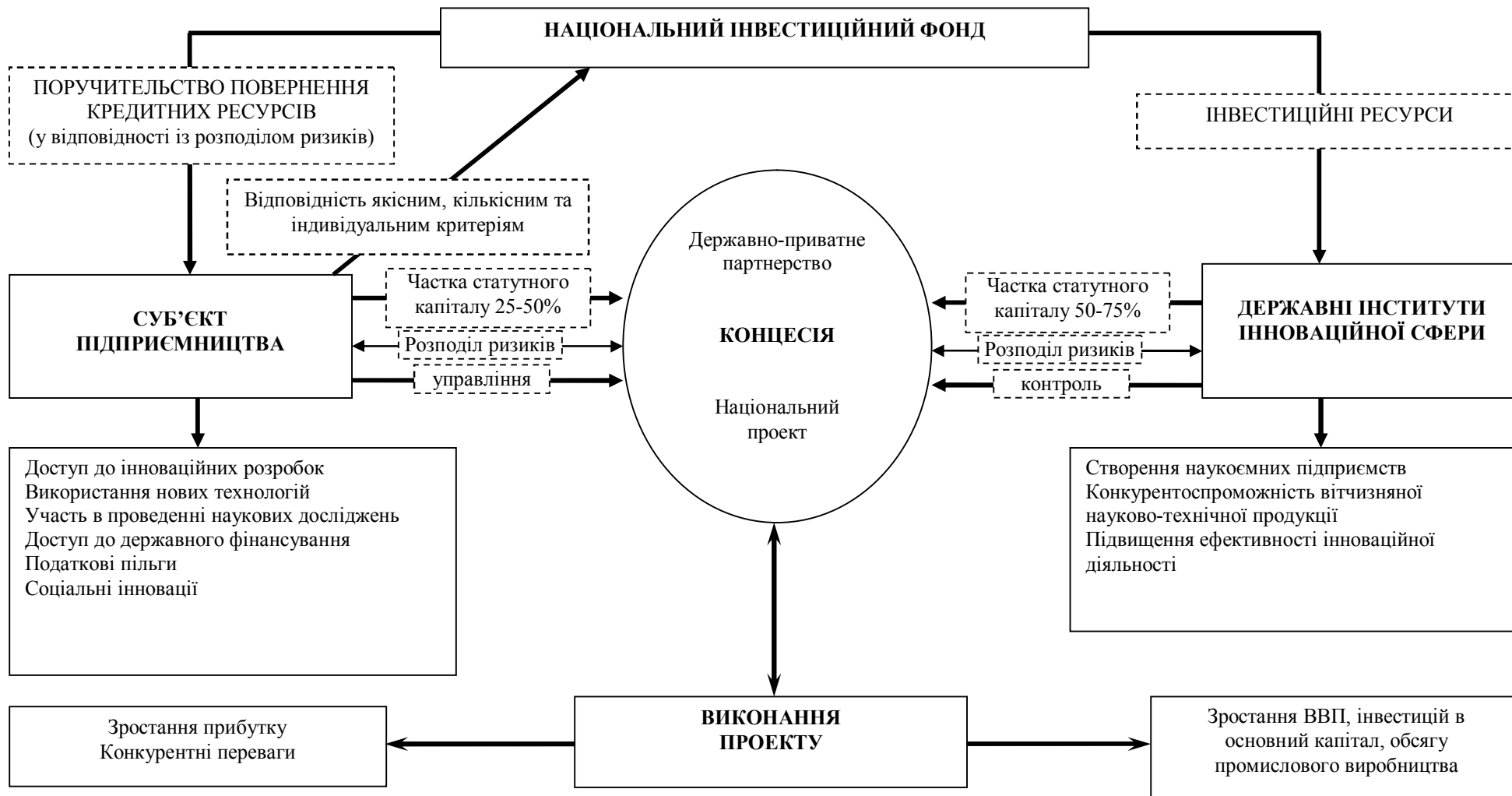

Рис. 4. Модель державно-приватного партнерства в реальному секторі економіки на основі концесії

Список літератури

1. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. – К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – 864 с.
2. Гриценко Л. Л. Актуальні напрями розвитку інструментарію інвестиційної взаємодії держави і бізнесу / Л. Л. Гриценко // Бізнес Інформ. – 2012. – № 8. – С. 31–35.
3. Кропельницька С. О., Щур Р. І. Інституалізація реалізації інвестиційних проєктів із використанням механізмів державно–приватного партнерства // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 4 (62). – Серія : Економічні науки. – С. 309–314.
4. Практическое руководство по вопросам эффективного управления в сфере государственно–частного партнерства. – Нью-Йорк, Женева: Изд. Организации объединенных наций, 2008. – 114 с.
5. Про державно–приватне партнерство: Закон України від 01.07.2010 № 2404–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №40. – Ст. 524.
6. Схема концесійного механізму // Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Департамент інвестиційно–інноваційної політики та розвитку державно–приватного партнерства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=179900&cat_id=179895
7. Циганкова М. О. Ідентифікація інвестиційного партнерства держави та бізнесу / М. О. Циганкова // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 2. – С. 101–116.
8. Щодо розвитку державно–приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні [Аналітична записка] / А. Павлюк, Д. Ляпін. – Відділ економічної стратегії НІСД. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>

References

1. Geec' V. M. Suspil'stvo, derzhava, ekonomika: fenomenologija vzaemodii ta rozvitku / V. M. Geec'. – K.: In-t ekon. ta prognozuv. NAN Ukraїni, 2009. – 864 s.
2. Gricenko L. L. Aktual'ni naprjamki rozvitku instrumentariju investicijnoi vzaemodii derzhavi i biznesu / L. L. Gricenko // Biznes Inform. – 2012. – № 8. – S. 31–35.
3. Kropel'nic'ka S. O., Shhur R. I. Insttutualizacija realizacii investicijnih proektiv z vikoristannjam mehanizmv derzhavno–privatnogo partnerstva // Visnik ZhDTU. – 2012. – № 4 (62). – Serija: Ekonomichni nauki. – s. 309–314.
4. Prakticheskoe rukovodstvo po voprosam jeffektivnogo upravlenija v sfere gosudarstvenno–chastnogo partnerstva. – N'ju–York, Zheneva: Izd. Organizacii ob#edinennyh nacij, 2008. – 114 s.
5. Pro derzhavno–privatne partnerstvo: Zakon Ukraїni vid 01.07.2010 № 2404–VI // Vidomosti Verhovnoi Radi Ukraїni. – 2010. – №40. – St. 524.
6. Shema koncesijnogo mehanizmu // Oficijnij sajт Ministerstva ekonomichnogo rozvitku i torgivli Ukraїni, Departament investicijno–innovacijnoi politiki ta rozvitku derzhavno–privatnogo partnerstva. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=179900&cat_id=179895
7. Cigankova M. O. Identifikacija investicijnogo partnerstva derzhavi ta biznesu / M. O. Cigankova // Ekonomika i prognozuvannja. – 2006. – № 2. – S. 101–116.
8. Shhodo rozvitku derzhavno–privatnogo partnerstva jak mehanizmu aktivizacii investicijnoi dijal'nosti v Ukraїni [Analitichna zapiska] / A. Pavljuk, D. Ljapin. – Viddil ekonomichnoi strategii NISD. – [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>

Брікман Тетяна Олександрівна
здобувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту
Східноукраїнський національний університет імені В. Даля

Стаття надійшла до редакції 02.10.2013